

ROZUMIENIE (268) *sb n*

o oraz pierwsze e jasne, końcowe e pochylone.

-enie (264), -ęnie (4).

sg *N* rozumienie (62); -é (4), -(e) (58). \diamond *G* rozumieniã (82); -ã (78), -(a) (4). \diamond *D* rozumieniu (12). \diamond *A* rozumienié (56); -é (4), -(e) (52). \diamond *I* rozumieniem (9), rozumieniem (7); -em *BibRadz*, *GórnDworz*, *RejPosWiecz3*, *ModrzBaz*, *SkarŻyw*, *SarnStat* (2), *SkarKaz*; -im *KromRozm II*, *KuczbKat*, *CzechEp*, *Calep*, *SkarKazSej* (2); -em : -im *WujNT* (1:1); ~ -em (2), -(e)m (7). \diamond *L* rozumieniu (26). \diamond *pl N* rozumieniã (7). \diamond *A* rozumieniã (7).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI* (dwa z niżej notowanych przykładów) – XVIII w. s.v. rozumieć.

I. Rzeczownik od „rozumieć”: to, że ktoś rozumie (36) :

1. *Myślenie, osądzanie, uznawanie* (11) : *SkarJedn* 366; Bo fię [Kościół] łam z łobą w iedności wiary/ y w iednákim rozumieniu zgadza. *ReszPrz* 14; *WujNT* 1.*Cor* 1/10; áby [sędziowie] w rozumieniu y czyniēniu łkazania [*in concipiendis et ferendis sententiis JanStat* 643] łámégo Bogá przed oczymá máiąc/ łławy łwéy nie zápamiętáli *SarnStat* 158 [*idem* (2)] 789, 795; *SkarKaz* 549a.

rozumienie czyje [*w tym: G pron* (2), *pron poss* (1)] (3): abowiem y [...] łtáłość oná którą ty nam chowálz wobietnicách łwych dziwna ielt wrozumieniu náłlfem. *RejPs* 161v; *SkarKaz* 118b; gdy kto łławę łobie y mnińmánie v póspółłtwá iednáiąc/ zá ich nierozmyślnym y niepożytecznym rozumieniem idźie *SkarKazSej* 661b.

a. Pomysł, zamiar (1) :

Zwrot: »z rozumienia odwieść« (1): Zą czym dano nam było sprawę zeby [*p. Gnieźniński*] miał przyiechac zniemałym poczem ludzi, y ktemu in armis [...]. Vrosła nam przyczyna [...] otym pomysliwac, iakobysmy onego z te^{go} rozumienia albo odwiedli albo [...] *ActReg* 53.

2. Właściwe pojmowanie sensu; intellectus, intelligentia *Cn* (25) :

a. Pojmowanie sensu tekstu (23) : *LubPs* Z2; zówždy im przywiódł ku rozumieniu káżdą táiemnicę łwoię *RejPos* 126; Piłmo S. trudne do rozumienia. *SkarŻyw* 47 *marg*; ábowiem łłowo Boże nie w czytániu/ ále w rozumieniu náleży. *ReszPrz* 11; *WujNT* 427 *marg*; *SkarKaz* 155a, 417a, b.

rozumienie czego (13): *MurzHist* C; *KuczbKat* 65; Do rozumienia piłmá S. czego trzebá. *SkarŻyw* 47 *marg*, 87, 317, 574; *WujNT* 216; Nie chce P. BOg włzytkim rozumienia táiemnic łwoich otwárzác *SkarKaz* 80b *marg*, 82b [2 r.], 275b, 418a, 633a.

rozumienie czyje [= *tego, co ktoś mówi, myśli*] (1): Chciał też Pan IEZVS, [...] áby nie włzytkim rozumienie bozkie było otwárte *SkarKaz* 80b.

Wyrażenia: »prawdziwe, prawe rozumienie« (1:1): *SkarJedn* 360; Zaden z nich [*heretyków*] [...] prawdziwe^{go} rozumienia piłmá nie ma. *SkarKaz* 275b.

»własne [= *właściwe*] rozumienie« (1): iż włafne Artykułu tego rozumienie/ ielt bárzo potrzebne wierzącym *KuczbKat* 65.

Szeregi: »rozumienie i nauka« (1): iż [*Grekwie*] ci [*narodzie ruski*] wiarę S. podáiąc/ ięzykác łwe^{go} Greckie^{go} nie podáli: Aleć ná tym Słowieńłkim przełtác kazáli/ ábyś nigdy do práwego rozumienia y náuki nie przjłzedł. *SkarJedn* 360.

»umiejętność i rozumienie« (1): Doktorowie y Pháryzeufzowie chlubili fię vmieiętnością y rozumieniem piłmá ś. *WujNT* 216.

»wiadomość i rozumienie« (1): ku tak śtatecznyi piłma świętego wiadomości i rozumieniu przyfzedwřzy [...] *MurzHist* C.

b. Rozumienie obcego języka (2) :

Wyrażenie: »dobre rozumienie« (2): A co się cudzozięmkich słów dotycze/ dlá lepfzế⁸⁰ rozumięniá wedle śwych ięzyków będą pyłany *MurzOrt* B2; Com teź [...] z lepfzym rozumieniem z Greckiego á niźli z Láćinłkie⁸⁰ ná náłz Polłki ięzyk przełóżyć mogł *WujNT przedm* 21.

II. To, co ktoś rozumie, tj. myśli, sądzi (144) :

1. *Zdanie, mniemanie, opinia, sąd; suffragium Calep; opinio JanStat; existimatio Cn (82) : Diar* 71; Przeto to ięft śzalone tákie rozumienie/ Ieden śpolny tych trzech śtan áłbo przyrodzenie Názwác naiwyźłzym Bogiem *GrzegRóżn* N3v; Y thák rozumie/ iż oná [sława] nie trwa dáley/ iedno do iednego/ ábo do dwu człówieczych żywotow/ [...] zá ktorim rozumieniem/ tey thák krotkiew sławy/ nie thák śobie waży *GórnDworz* G5, D8v; *RejPosWiecz*³ [97]v; *CzechRozm* 158v; gdy iedni mowili iż Duch Ś. pochodzi od oycá y od śyná/ á drudzy od oycá przez śyná/ wřzyfcy ná iedno rozumienie/ ácz słowy roznemi/ oko mieli. *SkarJedn* 271, 279; *CzechEp* 425; *JanNKar* A3; *SarnStat* 328.

rozumienie czego [= znaczenie: że coś jest tym] (1): czego mu [cesarzowi tureckiemu] [...] bez złęgo v Pánów Krześciáńłkich rozumienia zdrády iákięy [tj. potępiájcego ich sąd, że to jest zdrada]/ pozwolić nie możećie *OrzJan* 10.

rozumienie czego [= przedmiot sądu] za jakie [= treść sądu] (1): Skąd jakie powstały [...] bałwochwalstwa, [...] mięsc jednych więcej za święte rozumienie niź drugich. *Diar* 70.

rozumienie około czego [= przedmiot sądu] (4): A ták iuź máłz vczćiwy á łáłkawy Czytelniku rozumienié moie/ około wilgości przyrodzonych *SienLek* Vuu2v; *RejPos* 225; *RejPosWiecz*² 96; A iż około wykłádu przywileiá Alexándrowęgo chwalebnęy pámięći Stryiá náłzęgo/ między nięmi różné rozumienié byłó/ [...] *SarnStat* 1005.

rozumienie u kogo [= podmiot sądzący] (3): zdałem fię práwie złółćiwem wrozumieniu vbraćiey fwoiey *RejPs* 100v; *SkarŻyw* 47; *OrzJan* 10.

rozumienie z strony czego [= przedmiot sądu] (1): Naprzod fię tu przełóżá dwu vczonych ludzi Sentencye áłbo rozumienia s ftrony thego/ ięfliź zá przyczyná ludzká zgubę śwą y zniłzczenie biorá Páńłthwá/ czyli *ex facto Diuino Phil* P.

rozumienie o kim, o czym [= przedmiot sądu] (31): *Diar* 47; *LubPs* Dv; Iákie ma być rozumienie o krolełtwie Páńłkim. *RejPos* 312 marg, 86v; *KuczbKat* 75, 390; *CzechRozm* Av, 113v, 146v, 259v; *SkarJedn* 21, 342; áby fię ná tákie rozumienia o ludzięch niełkwapiali. *SkarŻyw* 108, 47, 108, 185, 459, 472, 544; *CzechEp* 216, 235 marg; *ReszList* 182; *ActReg* 121; *LatHar* 113; *WujNT* 333; máła zelżywość ábo fámo rozumienie o niey/ choć iey nie máłz/ do furyey nas przywodzi. *SkarKaz* 314a, Oooob; áby nikt śam śobie mądrym fię nie vdawał. Tákie rozumienie o śobie/ fzczerým ięft głupłtwem. *SkarKazSej* 658a, 684a, b, 687a marg.

rozumienie czyje [w tym: G sb i pron (13), pron poss (10), ai (4), „własne” (1)] (28): *MurzNT* 18v; *KromRozm III* Iv; *Diar* 86; *LubPs* Z3; *SienLek* Vuu2v; *KuczbKat* 75, 405; Ołáđźćiełz tedy fámi/ ięfli

wálzemu rozładkowi/ gdy ich [ojców świętych] piłmem wedle rozumienia swego brakuiecie/ wierzyć więcej mamy. *WujJud* 35v; *CzechRozm* 8, 26v, 236v; *SkarJedn* 72; *SkarŻyw* 108, 185; *CzechEp* 235 marg; Zgodne á iednoftayne rozumienie wżyftkich narodow/ ma być rozumiane/ iáko iáki głos przyrodzony. *ReszPrz* 23, 23; *ReszList* 182; Suffragor, Suffragium fero – Moie rozumienie daię *Calep* 1027a; *WujNT* 171, 518; *JanNKar* F3; Prawdziwy Duch Boży [...] pychy y włafnego rozumienia y vporu niechce. *SkarKaz* 519a, 418a [2 r.]; Pogánłkie o Chrześciánách rozumienie. *SkarKazSej* 687a marg, 691a [2 r.].

Ze zdaniem przydawkowym (2): *ActReg* 121; zakon około męžoboyftwá y cudzołoftwá płowáli/ takim rozumieniem/ iákoby lámą ręką tylo zábijanie grzechem było *SkarKaz* 311b.

Ze zdaniem przydawkowym nawiązującym do dopełnienia w zdaniu nadrzędnym [o kim żeby, jakoby] (2): A to ich więcej bolało, iż KJM to rozumienie o nich miał, żeby oni radniej dla opatrzenia osob swych aniż dla pokoju pospolitego mieli być przywiedzeni ku zezwoleniu poboru. *Diar* 32, 32.

W połączeniach szeregowych (3): *CzechRozm* 259v; iż między tak wielą Senatorów íententię/ zdánia y rozumienia bydż mogá róznę *SarnStat* 46 [*idem*] 47.

Zwroty: »być [jakiego] rozumienia« [*szyk zmienny*] (7): *CzechEp* 216; ze Hospodar IM tego rozumienia iest iako by Nizowcy [...] od Kr. IM ysuknem y pieniędzmi we Lwowie obdarzeni bydż mieli. *ActReg* 121, 121; niewiérzciełz tym/ którzy inákłzého łá rozumienia *OrzJan* 25; *WujNT* 1.*Petr* 3/8; O tym /cz/ coby zá rozumienia był [...] Stániław Orzechowłki, niżey przy literze S. mieć będziemy. *JanNKar* E2v, E4.

»rozumienie [jakie] mieć« [*szyk zmienny*] (4): *Diar* 32 [2 r.]; *LubPs* Dv; kto inákłze ma duchowne/ y inákłze też y o świeckich rozumienie mieć muśi. *SkarKazSej* 684a.

Wyrażenia: »cielesne rozumienie« (3): *CzechRozm* 236v; Iż cíelełne rozumienie o tym Sákrámenćie nie tylko nic nie pomaga/ ále owłzem wádzi ku poięćiu rzeczy Bozkich *WujNT* 333; *SkarKaz* Oooob.

»dobre rozumienie« (1): ktorzy zwykli iá [*naukę o biegach niebieskich*] gánić więcej s thąd co od drugich niemádrich łyłzł/ niżeli wedle dobrego mnińmánia y rozumienia *LeovPrzep* b.

»fałszywe rozumienie« (1): iż od drog fałłzywego á nieprawdziwego rozumienia ínádnie íie będe mógł vchronić *RejPs* 183.

»nieprawdziwe rozumienie« (1): *RejPs* 183 cf »fałszywe rozumienie«.

»obłędliwe rozumienie« (1): iáko ie [*Chrystus faryzeusz*] przypowieściá wywodzi s thego ich márnego á obłędliwego mnińmánia á rozumienia o nim *RejPos* 168.

»opaczne rozumienie« (1): ábym wydánim rozmow tych/ przyczynę opácznego o nas/ y wyznánium wiáry náłzey/ ktorzy íie z łobá y z piłmem ś. zgádzamy/ rozumienia y ízácowánia wam/ y inłzym wżyftkim odiáł *CzechRozm* A5.

»złe [= fałszywe] rozumienie« (2): *RejPosWiecz*² 96; Pierwłzy á główniełszy iest ártýkuł błędow Greckich/ złe o Duchu ś. rozumienie *SkarJedn* 342.

Szeregi: »mni(e)manie i (abo) rozumienie« (3): *LeovPrzep* b; *RejPos* 168; Bo gdzie dwa ábo trzy rządzą: káždy naydźie łwoie mnińmánie y rozumienie. *SkarKazSej* 691a.

»rozumienie i szacowanie« (1): *CzechRozm* Av cf »opaczne rozumienie«.

Przen [czyje] (1) :

Szereg: »rozumienie i rozeznanie« (1): Iż oczy naprzód wżytko widzą/ pothym wży włańność oney rzeczy słżyż/ rozum rozeznawa/ ięzyk potym wyznawa y opowieda ono rozumienie y rozeznanie/ y oczu/ y wżu/ y rozumu. *RejPos* 204.

2. Ocena, wysokie lub niskie mniemanie o kimś; existimatio (hominum de nobis), opinio Cn [w tym: o kim, o czym (23) – o sobie ‘samoocena’ (19)] (25) :

Bez przydawki oceniającej = wysokie mniemanie (2): Ná ty też którzy ine w poštěpku duchownym wybiegali/ dobre oko mieli/ áby w pychę y rozumienie o łobie nie vpádli. *SkarŻyw* 298; *SkarKaz* 42b.

rozumienie u kogo (5): lámá tylko tá przyczyná łácwieby z nas v káżdego złe rozumienie zdiáć moglá *BibRadz* *4v; Iuż miał v ludzi/ wielkie o łwych cnotách rozumienie. *SkarŻyw* 459, 472, 544; *CzahTr* K.

Wyrażenia: »wielkie, wysokie, poczciwe rozumienie« (8:3:1): *GórnDworz* N3; *ModrzBaz* 52; bo wielkie miał v ludzi o łwey świątści rozumienie. *SkarŻyw* 472, 459, 544; Praesumptio – Ófamim łobie wielkie rozumienię. *Calep* 841b, 98a; *WujNT* 116; Táki łam áni cnoty áni poczciwego/ Rozumienia nie godzien v mężá dobrego. *CzahTr* K; Wyłokie o łobie rozumienie nie ma mądrości *SkarKazSej* 661a marg, 661a, b.

»złe, małe, niskie, podłe rozumienie« = *invidia, mala opinio Cn* (5:2:2:2): *BibRadz* *4v [2 r.]; Ná łkwapliwość á złe o ludziach rozumienie. *SkarŻyw* 335 marg, 185; *Phil* P3; śieymy pokorę y podłe o łobie rozumienie *SkarKaz* 83b; Y w Pálmie [*Dawid*] mowi: (Zebrakiem ieltem y vbogi) ále [...] z ták máłego o łobie rozumienia/ wielkie drzewo y rodzaj Melfyalzá Chryłtułá vrołł *SkarKaz* 83b; Ná niłkim o łobie rozumieniu nikt nie przegra. *SkarKaz* 83b, 83b [3 r.].

3. Interpretacja, wyjaśnianie sensu; intellectus JanStat, Cn (37) :

a. Interpretacja tekstu (36) : *CzechRozm* 36v; *SarnStat* 890; Pierwey [...] to co słży do vmocnienia wiáry o wlańnościách ciáłá [*tzw. uwielbionego*] Páná náłzego/ [...] trochę co rozumienia rozłzerzymy. *SkarKaz* 203b.

rozumienie czego (22): nie ieltechmy takiemi iáko oni którzy zá wátpliwem píłm łwoich rozumieniem y tu y owdźie łie vwodzą *BibRadz* *3v; *RejPos* 88; *SkarŻyw* 538; Ale mamy ielzće drugi práwie pewny á nie omyłny znák fałżywey ich y niepobożney náuki/ [...] miedzy łobá przeciwné káżdego ártykułu rozumienie. *ReszPrz* 54; Gdy mowi iż oczy łwe zámrużyli/ [...] vczy nas práwego rozumienia inłzych mieyłc píłmá ś. *WujNT* 56, *przedm* 2; *SkarKaz* 82b. Cf »rozumienie Pisma«.

rozumienie czyje [w tym: G sb i pron (5), pron poss (2), ai (1)] (8): *RejPs* 186v; *RejPos* 88; *KuczbKat* 405; *SkarJedn* 78, 95; nie ma być [*pismo prorockie*] według wlańnego, łobnego, ábo priwatnego ducha y rozumienia człowiecze⁸⁰ wykłádáne: ále według łopolitego rozumienia kołciólá łowfzechnego. *WujNT* 810, 460.

Wyrażenia: »błędne rozumienie« (1): Niechayże tu iuż tedy oni wżyłscy włtána/ którzy rozumy łwemi ty łłowá Páná Kryłtułowe [...] ná łwe błędne rozumienie ich pociągáią. *RejPos* 88.

»rozumienie dobre« [szyk 1:1] (2): które z ludzi piśmo ięft/ á które z Bogá: które iego rozumienie dobre/ á które fałszywe: to podległo rozładkowi kościelnemu *SkarŻyw* 364; *CzechEp* 150.

»duchowne rozumienie« (1): Duchowne rozumienie piśmá/ ięft ząwždy rozmaíte á dziwne *SkarJedn* 300.

»fałszywe (a. fałeszne, a. sfalszowane) rozumienie« [szyk 2:1] (3): który [czart] też [...] piśmá ftárego zakonu [...] vżywał/ ále ye złym á fáłłfywym rozumieniem wywracał *KromRozm II* n4; *SkarJedn* 35; *SkarŻyw* 364.

»rozumienie Pisma« [szyk 9:6] (15): *DiarDop* 104; *SkarJedn* 35, 87, 95, 300; y ták cícho á iákoby nic nieumiejąc/ ná głęboke lię rozumienia piśmá S. zdobywał. *SkarŻyw* 542, 362, 364; *ReszPrz* 97; *WujNT przedm* 18, 460; do Piśmá rozumienia klucz ięft wiárá *SkarKaz* Oooo2b, 81b, Oooo2b; *SkarKazSej* 684a.

»prawe, prawdziwe rozumienie« (2:1): Abowiem Graecki ięzyk do práwego wykładania y rozumienia piśmá S. w Nowym Teftámenćie ięft nie tylko bárzo pożyteczny/ ále y potrzebny *WujNT przedm* 18, *przedm* 2, s. 56.

Szereg: »wykład (a. wykładanie) a (i) rozumienie« [szyk 5:3] (8): *DiarDop* 104; *SkarJedn* 78, 87; Biblia y piśmo bez kościelnego rozumienia y wykładu do zbáwienia nikomu nie poľuży *SkarŻyw* 27, 362; *ReszPrz* 37; *WujNT przedm* 18; ARtykuł *de obedientia non praestanda* móglby przyczyną byđz różného rozumienia y wykładania. *SarnStat* 165.

W przen (1) : o których wiedzieli/ iż z Apoftolŕkiey ŕucceŕŕyey ábo wľępowánia ŕznur rozumienia ábo linią mieli. *SkarŻyw* 81b.

b. *Interpretacja sensu wydarzenia [czego]* (1) : iż ten co im gwiazdę vkazał: ten też y rozumienie iey powiedział *SkarKaz* 518a.

III. *To, co należy rozumieć, tj. sądzić: sens, znaczenie; sensus JanStat, Cn; sententia JanPrzyw, Cn; tenor JanStat; expositio, intellectus, significatus Cn* (38) : ále przyrodzenie/ Obroći tho [co się widzi] wnet ŕnádnie w inľze rozumienie. *RejWiz* 118v; W koźdym ŕlowie/ rozmáithe ŕie táią rozumienia. *Leop* *B4v; *SkarJedn* 72, 271, 272; wľázáke w piśmie ŕwym które zoľtáwił [ŕw. Symeon] częľtokroć zániechywáiąc głębokości rozumienia: więcey lię báwi/ ná pokazaniu ŕrogości ŕądu Boźego *SkarŻyw* 117, A4v, 243; *WujNT* 200, 837; bierzemy litery w inľzym rozumieniu nie iáko trzebá *JanNKar* D2; PRzywileie poľpolité y ofobliwé/ niemáią bydz wykładániem iákim ná inné rozumienié obracáne *SarnStat* 52 [*idem* (3)] 99, 327, 765; Morze ięft piśmo ŕ. które w ŕobie ma głęboke rozumienia/ y wyŕokie prorockie zákrytości. *SkarKaz* 81a, 80a, 310a, 609b, Oooo2c.

rozumienie czego (6): iľz literá y zwierzchne piśmo ięft iáko cíáło: á zataione iego rozumienie ięft iáko duľzá niewidoma. *SkarŻyw* 363; á tego przywileiu rozumienié ŕlowo od ŕłowá ięft tákié. [...] *SarnStat* 249, 369, 997; Spráwiedliwości rozmaíte rozumienia. *SkarKaz* 310a *margin*, 81b.

rozumienie o kim (1): Poniewáż przednieyľze ich [*pism Starego Zakonu*] rozumienie ięft o Chriľtuŕŕie/ y o koŕściele iego. *WujNT* 9.

W poľázeniach szeregowych (4): Iáko prawdziwey náuki [...] pewny nie omyľny znák ięft/ iedno ŕerce/ ieden duch/ iedno zdánié/ iedno rozumienie *ReszPrz* 54; *SarnStat* 163, 942, 948.

W przeciwstawieniu: »słowo ... rozumienie« (2): *WujNT przedm 20*; [*w Piśmie Św. jest*] wiele figur rozmaitych/ gdzie się inżez ná wierzchu w łowiech/ á inżez w rozumieniu zámyka. *SkarKaz 81b*.

Wyrażenia: »cielesne rozumienie« (1): ciało tu zowie cielelnym rozumieniem/ od ktorego odwodzi nas Pan Kriřtus/ ábychmy tu nic cielelnego nie rozumieli. *RejPosWiecz*³ [97]v.

»duchowne rozumienie« [*szyk 3:1*] (4): *CzechRozm 144*; Pířmá świętego wykład bierzác od řtářfzycznych řwoich/ y řzukáię wnim duchownego rozumienia y táiemnic zákrytych. *SkarŻyw 363, A5, 142*.

Szeregi: »rozumienie i brzmienie« (1): tedy rozumieliřmy zá potrzebną rzecz/ áby tu były [*statuty*] wpiřané: á tych rozumienié y brzmienié [*quarum tenor JanStat 34*] ieřt tákowé. [*tu przytoczenie SarnStat 369*].

»sens abo rozumienie« (1): A gdzieem lepák od włafności łow Láćińřkich nieco odřtápić muřiał/ więcey fenřowi ábo rozumieniu á niźli łowom folguiąc/ támem iednák [...] *WujNT przedm 20*.

IV. Cecha człowieka (47) :

1. *Mądrość, pojętność; intelligentia, sapientia PolAnt (40)* : Ieřliź tedy mař rozumienie łuchayze tego *BibRadz Iob 34/16; RejPos 126, 140; CzechRozm 261*; Gdy ieřo liřty wyřładał/ prořiř Páná Bogá pilnie/ áby mu dał doyřć tego rozumienia/ ktore Páweł S. miał *SkarŻyw 87, 195, 583*; mamy rozum řkoro řię vrodźim: ále rozumienia nie rychłó mamy *SkarKaz 484b*; Nigdy Bog bez Słowá y rozumienia nie był. *SkarKaz 485b, 277b, 484a, b [8 r.], 485a marg.*

rozumienie czyje, czego [w tym: pron poss (4), G pron (1), ai (1)] (7): Bo nigdy nic řnadz řmacznieyřřego nieieřt wuřćiech moich/ iedno gdy łow y řwemi rozwařam vřtáwy zakonu tweřo/ abowyem řtąd řie mnie/ mnoży rozumienie moje *RejPs 183*; powiáda rzeczy dźiwne/ [...] y rozumieniu ludzkiemu niepoięte *SkarKaz 417a*; iź řłowo y rozumienie rozumu nářzego/ ieřt w nas mijáięce y nic po nim nie zořtáie. *SkarKaz 485a, 484b, 485a marg*; gdy [...] ieden rozumem řwoim y mądrořcią wřzytkich rozumienia miárkuie. *SkarKazSej 672b, 684a*.

W połączeniach szeregowych (2): *Racź datz dary/ [...] Mądrořtz/ radę/ rozumienijé/ Motznořtz/ lutořtz/ ij vmienijé OpecŻyw 177; SkarKaz 578a*.

W przeciwstawieniu: »rozum ... rozumienie« (1): Inny ieřt rozum á inne rozumienie/ ktore z rozumu wychodźi. *SkarKaz 485b*.

Zwrot: »bez rozumienia być« (1): Tákuje y wy bez rozumienia ieřteřćie [*Sic et vos imprudentes estis*]? *WujNT Mar 7/18*.

Szeregi: »baczenie i rozumienie« (1): zákryte im řię wřzytki drogi/ do baczenia y rozumienia potrzebnego. *SkarKaz 82a*.

»rozumienie i (abo) mądrość« = *sapientia et intelligentia PolAnt [szyk 4:2] (6)*: Y odpoczynie nád niem Duch Panřki/ Duch mądrořci y rozumienia *BibRadz Is 11/2*; Ale řię przez řłowo rozumie wřzytká zupeřna y wnětrzna mądrořć/ ábo rozumienie *SkarKaz 484a, 484b [2 r.], 485a [2 r.]*. [*Ponadto w połączniu szeregowym 1 r.*]

Przen [czego] (1) : Przeto iź rozumienie ćiałá ieřt nieprzyiaćielřthwem przećiwko Bogu/ bo nie bywa poddáne zakonowi Bożemu *BibRadz Rom 8/7*.

a. Mądre myřli (1) :

Szereg: »rozumienie i rozrywka [= *bystrość umysłu*]« (1): Bo mu Pan Bog w piśmie S. takie oświecenie y pomnożenie rozumu dawał: iżz więcey do głowy przychodziło/ niżli wty wymowić mógł. [...] Y przeto drugdy do Pána Bogá mawiał/ gdy mu bárzo hoyne rozumienia y rozrywki przychodziły: pohámuy Pánie zrzodlá ľáiki twoiey. *SkarŻyw* 117.

2. *Wiedza, umiejętność; intelligentia* *Modrz* (7) : iednák sye niewśtydał Witruwius budownik nieiáki/ Kfýąg o budování łozonych/ ták wielkiemu Céfárzowi przypifáć: [...] áby tym piánim łwym okazał/ iż Rycérłki Pan/ y thego rozumienia potrzebuie czáfu łpokoynego. *SienLekAndr* a2.

rozumienie czego (4): Bo tego niemamy gánić/ kto łprawiedliwością/ męłtwem/ łzczodrobliwością/ rozumieniem wiela rzeczy/ y inźymi cnotámi chce drugie przechodzić *ModrzBaz* 58v; kocháá łię w Hiftoryey rozumieniu *SkarŻyw* 142; Theologia – Pyłma świętego rozumienie. *Prima philosophiae pars, quae versatur circa Dei, et rerum divinarum contemplationem. Calep* 1064a; *SkarKaz* 277a.

rozumienie około czego (1): bo látá/ iefli biorą wżywánie tych rzeczy [*tj. tańca i muzyki*]/ wdy nie biorą/ áni bronią rozumienia około nich *GórnDworz* Kk4.

Ze zdaniem przydawkowym (1): [*dworzanin*] muśi być dobrym iezdcem/ [...] á mimo vmiejętność dołkonáá w tey mierze/ y rozumienie/ iáko co ktoremu łtroiewi łłuzi/ chciałbych/ áby [...] *GórnDworz* E2v.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (3) : *Mymer*¹ 22v; *Modi dicendi, obiczaye gadanya* [...]; m. *intelligendi, rozvmyenya BartBydg* 92; *Calag* 346b.

Cf **ROZUM, ROZUMIEĆ**

KW